

RAQAMLI IQTISODIYOTDA SUN'IY INTELLEKTNING ROLI

Holiyarova F.H

*Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali dotsenti
fer.xoli.xafi@gmail.com*

Nurmuxammadova Sh. A

*Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi
shaxrizanurmuxammadova@gmail.com*

Rajabova H.Z

*Toshkent axborot texnologiyalari universiteti Samarqand filiali talabasi
hulkaroyrajabova@gmail.com*

Bizga ma'lumki, bugungi kunda xalqaro globallashuv sharoitida iqtisodiy taraqqiyotning yangi bosqichiga bevosita raqamli iqtisodiyot va sun'iy intellektni rivojlantirish hisobiga erishib borishini butun dunyo e'tirof etmoqda. Xalqaro tajribadan ham ma'lumki, iqtisodiyotni raqamlashtirish ko'p jihatdan ijtimoiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashning muhim mezoni sifatida ta'kidlash lozim.

Shu o'rinda ta'kidlash kerakki, istiqbolda raqamli iqtisodiyotsiz rivojlanish ham yuksalish ham yo'q, shuning uchun ham ushbu masalani teran anglagan holda faqat ilmiy-nazariy va amaliy jihatdan tadqiqotlarni yanada kuchaytirish talab etiladi.

Avvalom bor raqamli iqtisodiyot tushunchasining iqtisodiy kategoriya sifatida mazmun mohiyatiga va uning amal qilish xususiyatlariga ham alohida to'xtalib o'tish joizdir. Demak, hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot tushunchasi haqida turli yondashuvlar mavjud.

Raqamli iqtisodiyot - raqamli texnologiyalarga asoslangan elektron biznes va elektron tijorat bilan chambarchas bog'liq iqtisodiy faoliyat hamda shu faoliyat natijasida ishlab chiqariladigan va sotiladigan raqamli tovarlar, xizmatlar yig'indisidir. Ba'zida u internet iqtisodiyot, yangi iqtisodiyot yoki veb-iqtisodiyot degan terminlar bilan ham ifodalanadi. [1]

Hozirgi kunda raqamli iqtisodiyot atamasi butun dunyodagi siyosatchilar, iqtisodchilar, jurnalistlar, tadbirkorlar tomonidan - deyarli barcha qo'llamoqda. Bu borada, birinchi bo'lib 2016 yilda Butunjahon banki dunyodagi raqamli 7 iqtisodiyotning ahvoli haqida ilk marta ma'ruza e'lon qildi.

Raqamli iqtisodiyot insonlarning turmush darajasini sezilarli darajada oshiradi, bu uning asosiy foydasidir. Raqamli iqtisodiyot bilan bir qatorida suniy intellekt texnologiyalarini rivojlantirish va tadbqiq qilish eng muhim muammolardan biri hisoblanadi.

Zamonaviy voqelikda ro'y berayotgan raqamli transformatsiyalar munosabati bilan yangi texnologiyalarning paydo bo'lishi va qo'llanilishi ortib bormoqda. Biznes va jamiyat hayotining barcha sohalari dinamik o'zgaruvchan dunyoda samarali ishlay oladigan aqlli tizimlar tomonidan joriy etilgan.

Raqamli iqtisodiyot butun davlat tizimi, iqtisodiyot, yangi biznes modellari va to'rtinchi sanoat inqilobining asosi hisoblanadi. AI texnologiyasi yarim asrdan ko'proq vaqt davomida tadqiq qilingan.

Ilm-fanning ushbu sohasini rivojlantirish jarayonida IT sohasining bunday istiqbolli yo'nalishiga qiziqish ilmiy yutuqlar va sun'iy intellektning amaliy sohalarini rivojlantirishga qarab o'zgarib turardi. So'nggi 10 yil ichida ushbu texnologiyaning tarkibiy qismlarini takomillashtirishda ko'plab muhim yutuqlarga erishildi, va IT bozori AI uchun yangi mumkin bo'lgan foydalanishni aniqladi. Tadbirkorlik subyektlari ushbu vositadan raqobatbardoshlikni saqlab qolish va o'zlarining quyi tizimlarini rivojlantirish uchun foydalanishlari kerak, bu esa davlatlarni iqtisodiyotni rag'batlantirish, geosiyosiy mavqeini mustahkamlash va aholi turmush darajasini oshirish maqsadida texnologik poygaga qo'shilishga undaydi. [2]

Ishlab chiqarishda to'g'ridan-to'g'ri foydalanishdan tashqari, logistikada sun'iy intellektidan foydalanish real vaqt rejimida parkni boshqarish imkonini beradi, shu bilan birga yoqilg'i sarfini va boshqa xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. AI shuningdek, ma'lumotlar markazlarida energiya sarfini kamaytirishi mumkin. Bundan tashqari, AI raqamli xavfsizlikka yordam berishi mumkin. Misol uchun, Pivotal dasturiy ta'minot firmasi AI tizimini yaratdi, u matn qachon parolning bir qismi bo'lishi mumkinligini aniqlaydi va parollarning tasodifiy onlayn tarqalishining oldini olishga yordam beradi. Shu bilan birga, Lex Machina patent da'volarini tubdan o'zgartirish uchun AI va ma'lumotlar tahlilini aralashtirmoqda. Ko'pgina ijtimoiy-bot startaplari uchrashuvlarni rejalashtirish, biznes-ma'lumotlar va ma'lumotlarni qidirish va xarajatlarni boshqarish kabi vazifalarni avtomatlashtiradi.

Raqamli iqtisodiyotning belgilari yuqori darajada avtomatlashtirilganlik, elektron hujjat almashinuvi, buxgalterlik va boshqaruv tizimlarining elektron integratsiyalashuvi, ma'lumotlar elektron bazalari, SRM (mijozlar bilan o'zaro munosabat tizimi) mavjudligi, korporativ tarmoqlar kabilardir. Raqamli 8 iqtisodiyotda to'lovlar uchun xarajatlar kamayadi (masalan, bankka borish uchun yo'lkira va boshqa resurslar tejaladi), tovarlar va xizmatlar haqida ko'proq va tezroq ma'lumot olinadi, raqamli dunyodagi tovar va xizmatlarning jahon bozoriga chiqish imkoniyatlari katta, fidbek (iste'molchi fikri)ni tez olish hisobiga tovar va xizmatlar jadal takomillashtiriladi. Raqamli ma'lumotlar qimmatbaho iqtisodiy resurs hisoblansada, u raqamli tafakkurga aylanganidagina foyda keltiradi. Raqamli iqtisodiyot kirib kelishi bilan raqamli platformalar yaratish va tez sur'atlarda o'sib borayotgan raqamli ma'lumotlarni monetizatsiya qilish muammolari vujudga kelmoqda. Bunda qiymat yarata olish yo'llarini, mazkur jarayonlardagi to'siqlarni bartaraf etish vositalarini aniqlash muhimdir. Bu qiymatni yaratish va tarqatish salohiyatini, qiymatni yangilash, boshqarish hamda qiymatni qo'lga kiritish shakllarini tushunish imkonini beradi. [3]

Raqamli iqtisodiyotda sun'iy intellektning joriy etilishi turli afzalliklarni keltirib chiqaradi: Avtomatlashtirish va sun'iy intellektga asoslangan jarayonlar

samaradorlikni sezilarli darajada oshirishi mumkin, bu esa yuqori iqtisodiy natijaga olib keladi. “Sun’iy intellekt” atamasi 1956 - yilga kelib paydo bo’ldi. Shu yilning yozida AQSHning Dartmut universitetida sun’iy tafakkur masalalari bo’yicha anjuman bo’lib o’tgan. Unda Klod Shennon (Bell Laboratories), Nataniel Rochester (IBM), Gerbert Saymon (Karnegi universiteti, Trenchard Mur (Prinston universiteti), Jon Makkarti (Dartmut universiteti), Marvin Minski (Garvard universiteti) kabi olimlar ishtirok etgan. SI ilgari mehnat talab qiladigan yoki xatolarga moyil bo’lgan vazifalarni avtomatlashtirish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirishi mumkin. Shu bilan birga korxonalarga ilgari imkoni bo’lmagan yangi mahsulotlar, xizmatlar va yechimlarni ishlab chiqish imkonini berish orqali innovatsiyalarni rag’batlantiradi. Sun’iy intellekt ma’lumotlarga asoslangan tushunchalarni taqdim etadi, bu esa tarmoqlar bo’ylab qaror qabul qilishni yaxshilaydi va ko’proq xabardorlik va strategik tanlovlarga olib keladi.

Xulosa qilib aytganda, sun’iy intellekt o’rganish, moslashish va oqilona qarorlar qabul qilish qobiliyatiga asoslangan zamonaviy iqtisodiyotni qayta shakllantirmoqda. SI asoslarini, uning ilovalari, afzalliklari va yuzaga kelishi mumkin bo’lgan muammolarni tushunish hukumatlar, biznes va jismoniy shaxslar uchun juda muhimdir.

Sun’iy intellektning iqtisodiyotdagi o’zgartiruvchi kuchi mahsuldorlikni oshirish, innovatsiyalar kiritish va yanada samaraliroq va dinamik iqtisodiy landshaftni yaratish imkonini beradi. Shu bilan birga, u SI ning buzilish emas, balki taraqqiyot uchun kuch bo’lib xizmat qilishini ta’minlash uchun mas’uliyatli foydalanish, axloqiy mulohazalar va moslashuvchanlikni talab qiladi.

Sun’iy intellekt rivojlanishda davom etar ekan, uning salohiyatidan foydalanish raqobatbardosh bo’lish va kelajakning iqtisodiy o’sishiga hissa qo’shishning kalitidir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Пантелеева Т.А., Арустамов Э.А., Максаев А.А. Возможности искусственного интеллекта в управлении кадровыми ресурсами в условиях свободного предпринимательства // Интернет- журнал «Отходы и ресурсы», 2019 №3, [1]
2. Sumeet Dua and Xian Du “Data Mining and Machine Learning in Cybersecurity” 2011 by Taylor and Francis Group, LLC. [2]
3. <https://yuz.uz/uz/news/raqamli-texnologiyalar- imkoniyatlari>. [3]
4. www.ariv.uz
5. www.lex.uz